

процесса. Взаимодействие каждого из компонентов структуры влияет на развитие творческих способностей в целом.

Ключевые слова: творчество, электронные музыкальные инструменты, компоненты творческих способностей, ученики школы искусств.

Effective means for developing creative abilities of students of art schools is keyboard electronic synthesizer. The structure of creative abilities of students in the learning process with the use of electronic musical instrumentation consists of four components: the motivational-emotional, cognitive-information, sensory-special, creative activity.

Motivational-emotional component includes the factors that affect the promotion of the development of creative abilities. These components are the interest in creativity, the need for it and get positive emotions from the creative.

The content of the cognitive information component are knowledge and skills of music theory and management knowledge and skills technical parameters synthesizer.

Sensory-special component includes a special musical skills required to perform musical activities, musical ear, sense of rhythm, musical memory and thinking, emotional response to music.

Creatively-active component contains the abilities necessary for creativity – imagination, intuition and abilities on the organization of the creative process.

The interaction and development of each of the components of the structure affect the development of creative abilities in General.

Keywords: *creativity, electronic musical instruments, components of creative abilities, the students of the school of arts.*

УДК 37.091.26:373.5:7

Шніца Р. І.

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ МИСТЕЦЬКИХ ЗНАНЬ УЧНІВ 7-8 КЛАСІВ

На підставі теоретичного опрацювання та аналізу наукових досліджень про мистецькі знання у статті розглянуто діагностичний інструментарій констатувального експерименту, розроблено та обґрунтовано критерії знань та їх показники. Висвітлено змістову характеристику рівнів сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів. Подано результати констатувального експерименту, який проводився у загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: *діагностика, критерії, показники, констатувальний експеримент.*

У вітчизняній науковій літературі чільне місце у сфері музичної педагогіки посідає інтерес до категорії «мистецькі знання». Таке зацікавлення даним феноменом продиктоване складними процесами у постіндустріальному суспільстві та у мистецькій галузі зокрема. Дослідивши проблематику мистецьких знань учнів 7-8 класів, маємо підстави стверджувати, що глобалізація та інформатизація всіх ланок загальноосвітньої школи, інтегративні процеси, які лобіюються у викладанні предметів художньо-естетичного циклу, гуманітаризація освіти, а також вікові психолого-особистісні особливості школяра-підлітка мають вагомий вплив на формування знань дітей. У цьому контексті виникає протиріччя, що полягає у невідповідності об'єму знань, які повинен опанувати учень на уроці згідно з навчальними програмами та кількістю фактичних годин, які відводяться на вивчення нового матеріалу. З одного боку потрібно, аби учні якісно засвоїли навчальний матеріал, а з іншого - виникає необхідність у поданні стислої мистецької інформації в рамки уроку. Відтак постають наступні питання: яка якість тих мистецьких знань, що отримують учні на уроках і як їх перевірити? За якими критеріями здійснювати оцінювання знань? Що брати за основу при опитуванні? Частково відповіді на ці та ряд дотичних питань дають у своїх наукових

напрацюваннях вітчизняні науковці: О.Щолокова, Л.Масол, Г.Падалка, О.Чайковська, Н.Царьова, О.Соколова, В.Давидкіна та ін. у сфері середньої та вищої школи.

Отже, визначення стану сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів у сфері середньої освіти залишається сьогодні відкритим питанням і становить перспективи для нашого подальшого дослідження у сфері мистецтва та музичної педагогіки.

Мета: розкрити та теоретично обґрунтувати критерії та показники сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів; окреслити існуючі рівні їх сформованості; представити результати діагностування сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів.

Проведенню даного педагогічного експерименту передували теоретична робота та аналіз наукових джерел. Це дало змогу дати авторське визначення поняттю «мистецькі знання» як сукупності відомостей з різних видів мистецтва, які є результатом пізнання, асиміляції, відображення художніх явищ в свідомості підлітка у вигляді понять, суджень та емоційно-ціннісного ставлення до них. Воно стало основою для означення складових компонентів структури мистецьких знань учнів 7-8 класів. Серед них інформаційно-асимілятивний компонент до якого входить мистецький тезаурус і художньо-змістовне узагальнення та компонент емоційно-ціннісний, який включає емоційну реакцію на мистецькі твори та ціннісне ставлення до творів мистецтва. Теоретичне вивчення категорії «мистецькі знання» зумовило потребу у експериментальному дослідженні з визначення сформованості стану мистецьких знань.

Дослідно-експериментальне дослідження проводилося у природних умовах навчально-виховного процесу на базі загальноосвітніх шкіл різних регіонів України (м. Київ ЗОШ ім. Є.Коновальця №263, м. Ужгород ЗОШ №19, м. Іршава ЗОШ №2, м. Іршава ЗОШ №1, м. Миколаїв ЗОШ №18, м. Хмельницький ЗОШ №7, смт. Чорний Острів ЗОШ №1).

Насамперед було проведено педагогічне спостереження за учнями-підлітками. Завдяки цьому з'ясовано особливість освоєння та перетворення мистецької інформації у знання, яка безпосередньо пов'язана з характеристиками підліткового віку та чинниками, що впливають на засвоєння знань школярів 7-8 класів. Серед характеристик ми виділяємо: *соціально-комунікативну активність; ознаки формування Его-ідентичності; гіперчутливість та емоційну вразливість; схильність до Google-ефекту.* На основі цих характеристик обґрунтовано об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на формування мистецьких знань. До об'єктивних чинників відносимо: вплив масової культури; вплив середовища (неформальні об'єднання, сім'я); вплив інтернет технологій. До суб'єктивних належать: вікові психофізіологічні особливості; процес формування Его-ідентичності; наявність художньо-естетичного досвіду; інтерес учня до уроку музики; здатність до узагальнення та аналізу, своєрідність емоційної реакції на музичний твір та його ціннісне сприйняття. Особливості підліткового віку можуть проявлятися через формування самостійного критичного мислення учнів у ході аналізу музичних творів, аргументації своїх поглядів, оцінки, використання діалогічної форми спілкування між учасниками навчально-виховного процесу на основі партнерських взаємостосунків.

Для з'ясування стану сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики було проведено констатувальний експеримент та використано різні форми дослідно-експериментальної роботи. Експериментом було охоплено 376 учнів. У процесі діагностики сформованості мистецьких знань учнів, ми ставили перед собою завдання виявити загальний рівень мистецьких знань учнів, обсяг тезаурусу, мистецькі уподобання, рівень розвитку та здатність до узагальнення. Було проведено також спостереження за активністю учнів, використанням мистецького тезаурусу, емоційно-ціннісною здатністю школяра до сприйняття творів мистецтва, сформованістю ціннісного ставлення до творів та спрямованість учнів даних закладів до асиміляції мистецької інформації.

У результаті теоретичного аналізу ми розробили та виділили 2 групи критеріїв сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів у відповідності до їх структурних компонентів: когнітивно-операційний та емоційно-ціннісний.

Зазначаємо, що когнітивно-операційний критерій спрямований на визначення розвиненості пізнавальних здібностей учнів та оперування мистецькою інформацією. Показниками першого критерію сформованості мистецьких знань учнів 7-8 стали: рівень володіння мистецьким тезаурусом та поінформованість з різних видів мистецтва; ступінь мистецького узагальнення; міра здатності оперувати мистецькою інформацією за допомогою аналізу, порівняння та співставлення мистецьких явищ та розуміння зв'язків між видами мистецтва.

У свою чергу, емоційно-ціннісний критерій передбачає з'ясування особливостей емоційного сприйняття, реакцій на мистецький твір та розуміння його цінності школярем. Складовими другого критерію визначаємо такі показники: ступінь цілісності та глибини сприйняття, осмислення мистецького твору; рівень емоційно-ціннісної зацікавленості та мистецьких асоціацій; міра здатності усвідомлювати цінність твору мистецтва; ступінь емоційної реакції на мистецький твір, що сприймається.

У ході констатувального експерименту використовувались методи спостереження за школярами на інтегрованих уроках у ЗОШ; анкетування, тестування, письмове опитування та аналіз творчих робіт учнів, основною методичною базою до створення яких став підручник «Музичне мистецтво» Л.М.Масол.

Діагностика інформаційно-асимілятивного компоненту мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики здійснювалася за когнітивно-операційним критерієм. Для більш точного визначення обсягу мистецьких знань школярів, нами було застосовано не лише ряд тестів, але й завдання. Вони потребували від школяра прояву вмінь співставляти, порівнювати та узагальнювати, оскільки загальний фактаж мистецької інформації не є показником якісного засвоєння мистецьких знань. Наші завдання було поділено на три рівні складності. Щоб перевірити рівень мистецьких знань за першим показником *когнітивно-операційного критерію* (рівень володіння мистецьким тезаурусом та поінформованість з різних видів мистецтва) ми використали тести у яких було потрібно вибрати з поданих відповідей одну правильну. Вони були умовно поділені на 3 групи запитань.

До першої групи входили 9 питань термінологічного спрямування. Наприклад: 1) визначте за описом поняття: «Форма хореографічного мистецтва, художні образи якої створюються рухами і положеннями тіла людини...» А) танець, Б) пантоміма, В) опера, або 2) з наведених визначень виберіть правильне, яке характеризує поняття «мюзикл».

Другу групу характеризували 8 тестових завдань, що пов'язані зі знанням пісенного репертуару. Деякі з них: 1) вкажіть назву пісні, яка відповідає наступними словами: «У саду калина, на ставку верба, пісня журавлина – радість і журба, сонячна долина, стежка в споришах, і співа пташина, як моя душа» А) «На нашій Україні», Б) «Журавлина пісня» В) «Моя душа»; 2) В.Івасюк є автором музики та слів до пісні: А) «Музика рідного дому», Б) «Моя Україна», В) «Червона рута»; 3) Продовжіть речення пісні «Балада про Крути»: «Славних хлопців-добровольців зібралося триста, а дорога, наче доля, коротка, терниста» А) «Ой ви Крути, Ой ви, Крути, - біль мого народу... Віддали життя герої за нашу свободу», Б) «Щоб ворога зупинити, на станцію Крути відправились добровольці – молоді рекрути», В) «Ой ви Крути, Ой ви, Крути заступіть собою, бо проллється кров юнача цілою рікою».

Остання група питань була пов'язана зі знанням творів для слухання (8 тестових завдань). Наприклад: 1) Й.С.Бах є автором...: А) «Гуантанамери», Б) Токати і фуги ре мінор, В) увертюри з опери «Севільський цирульник», або Музику до українських мультфільмів «Пригоди капітана Врунгеля» та «Лікар Айболить» написав: А) Поль Дюк. Б) Елвіс Преслі, В) Георгій Фірчіт. Учням пропонуються послухати фрагменти з тих муз творів, які є відповідями на поставлене завдання і тільки після цього обрати правильну відповідь.

Рівень мистецьких знань учнів 7-8 класів за *другим* (ступінь мистецького узагальнення) і *третьим* (міра здатності оперувати мистецькою інформацією за допомогою аналізу) *показниками*, ми визначали за допомогою відповідей на складніші завдання, у яких потрібно було узагальнити, порівняти чи проаналізувати музичні композиції, мистецькі терміни чи явища, виявити суголосність чи протилежність між поданими ілюстраціями та

прослуханим твором, виявити рядоположні прізвища митців, або творів у відповідності то певної епохи чи стилю, назвати характерні ознаки мистецького явища тощо. До прикладу:

1. Назвіть музичний твір і прізвище його автора(виконавця) за асоціативною драбинкою: «фолк-опера, Купало, симфонічний оркестр, хор, шабаш, відсутність наскрізного сюжету: А) «Біла ворона» сл. Ю. Рибчинського, муз. Г. Татарченка, Б) «Коли цвіте папороть» Є. Станкович, В) «Собор паризької Богоматері» сл. Л. Пламонда, муз. Р. Конччіанте;

2. Знайдіть відповідність між портретами композиторів (виконавців) та творами (стрілочками вкажіть відповідність твору та автора на фото):

					
Симфонія №3 «Героїчна»	«Mamma Mia»	«Let My People Go»	Сюїта «Музика для королівського фонтану»	«9-1-1»	«Безі»

3. Виберіть зі списків ті відповідники, які б ви використали при створенні асоціативного ряду для композиції Майкла Джексона «Біллі Джин»: А) поп-музика, масовий слухач, 80-90 ті роки ХХ століття, поєднання танцювальних ритмів, мелодії та віршів; Б) США, взаємодія африканської та європейської музики, поп, диско, професійна музика; В) реальне життя, шансон, популярна музика, особлива ритміка.

Четвертий (порівняння та співставлення мистецьких явищ) та п'ятий (розуміння зв'язків між видами мистецтва) показники ми визначали за допомогою усних відповідей учнів, творчих завдань та есе. Усні відповіді школярів-підлітків показали, що їм: важко висловлюватися перед своїми однолітками, яскраво проявляється страх перед публічністю (часті заїкання, повторення одного і того ж слова), частими також є прохання до вчителя відповісти на поставлене питання на перерві, коли немає однокласників; використовувати відповідний тезаурусний багаж знань. Творчі завдання були з ентузіазмом сприйняті учнями. Навіть ті школярі, яким важко дається навчання в школі виконували їх. Серед завдань були: намалювати інтер'єри кімнат у яких жили і творили Й.С.Бах та Майкл Джексон, пояснити і порівняти малюнки; зробити ескіз костюму Н. Паганіні та групи «Бітлз»; за допомогою кольорових олівців та фломастерів створити ескіз карнавального костюму за прослуханим музичним твором Жана-Батиста Арбана; порівняти «Лібетанго» А.П'яццолі та картину Дж.Ветріано «Танго під дощем». Охарактеризувати засоби музичної виразності та художні засоби(спільні та відмінні риси), тощо. Написання есе показали, що школярам важко сформулювати свою точку зору та відстоювати її при усному зачитанні у класі та опитуванні.

Ступінь цілісності, глибини сприйняття та мистецьких асоціацій; осмислення мистецького твору; рівень емоційно-ціннісної зацікавленості; міра здатності усвідомлювати цінність твору мистецтва; ступінь емоційної реакції на мистецький твір, що сприймається, ми виявили і дослідили через *емоційно-ціннісний критерій* сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів. Під час проведення свого дослідження нами було враховано особливості зазначених показників та своєрідність критерію. У відповідності до цього, використовувалися наступні методи: опитування, непряме спостереження та різного роду творчі завдання (написання есе/міні твору та виконання малюнків до прослуханого твору).

Перший показник емоційно-ціннісного критерію - ступінь цілісності, глибини сприйняття та мистецьких асоціацій ми перевіряли через низку завдань, результати яких мали приблизний характер, оскільки оцінка завдання має суб'єктивний характер та залежать від мистецьких уподобань вчителя. Наприклад: виразіть через малюнок ваші емоції

від фрагментів кожної з частин Симфонії №3 Л. ван Бетховена, або прослухавши уривок з даної симфонії напишіть міні-твір(5-10 речень) на тему: «Чому композитор назвав свою симфонію «Героїчною»?» (врахуйте особливості художньої мови композитора(засоби виразності); опишіть ваші емоції за допомогою слів, або віршованих рядків, які у вас виникли слухаючи твір Є. Станковича «Глибокий колодязю» у виконанні Н.Матвієнко; виберіть один, або два кольори з якими у вас асоціюється твір при цьому використовуючи геометричні фігурки (коло, трикутник, квадрат, ромб, прямокутник, еліпсис), або у графічний спосіб (пряма, крива, зигзаг) Дж. Гершвіна «Рапсодія у шлюзових тонах»; пробуйте утворити асоціативний ряд до прослуханого твору Руслани Лежичко «Аркан» у відповідності до тієї емоційної реакції, яку у вас викликала дана музична композиція.

Другий (осмислення мистецького твору) та третій (рівень емоційно-ціннісної зацікавленості) рівні емоційно-ціннісного критерію було виявлено через творчі учні завдання, оцінювання яких носило суб'єктивний характер. Учні повинні були уявити себе зірками телебачення і у формі дискусії обговорювати твори мистецтва, попит і пропозицію сучасного мистецького світу. Школярам надавалася можливість поспілкуватися у форматі ток-шоу на різні мистецькі теми та виявити цінність того чи іншого явища, або обговорити творчість певного митця. Серед таких ток-шоу: «Найрозумніший», «Відомі імена та явища у мистецтві»; «Цей день в історії музичного мистецтва» тощо.

Четвертий показник емоційно-ціннісного критерію - міра здатності усвідомлювати цінність твору мистецтвами досліджували за допомогою письмових робіт. Вони склалися з двох рівнів. Перший рівень склали простіші завдання: розташуйте запропоновані 12 творів у послідовності – від твору, який для вас має найменшу ціннісну значущість у мистецтві сьогодення (один лайк) до твору, який ви вважаєте еталонним (12 лайків). Наприклад: Є. Станкович «Ой глибокий колодязю», В. Івасюк «Червона рута», К. Штокхаузен цикл «Звук. 24 години дня. Година №13. Космічні пульси», Луї Армстронг «Відпусти мій народ», рок-опера «Онона і Авось» (фрагмент) «Я ніколи тебе не забуду», Е. Піаф «Ні, я ні зачим не жалкую», «Бітлз» «Yesterday», «Пінк Флойд» «Ще одна цеглинка у стіні», Океан Ельзи «9-1-1», «Ленінград» «На лабутенах», Дзідзьо «Я і Сара кльова пара», Г. Гендель сюїта «Музика для королівського феєрверку».

П'ятий показник другого критерію - ступінь емоційної реакції на мистецький твір, що сприймається - досліджувався за допомогою і з використанням спостереження, яке дало досить цікаві результати. Незалежно від того, зацікавив учнів музичний твір чи незовсім, емоційна реакція проявлялася достатньо. Жоден твір не залишив школярів байдужим, незалежно від того сподобався твір чи ні. Найбільший резонанс і полемічні дискусії у школярів викликали: балет «Весна священна» І.Стравінського, фольк-опера «Цвіт папороті» Є.Станковича та цикл «Звук.24 години дня. Година №13.Космічні імпульси». Емоційна реакція як правило проявлялася через вигуки, слова, міміку, жести, коментарі (іноді дуже специфічні). Хочемо відмітити, що у відсотковому співвідношенні, кількість школярів, які набрали найнижчу кількість балів низька. Це свідчить про хороший рівень емоційної реакції учнів 7-8 класів та гіперчутливість підлітків до музичних творів, які сприймаються на уроці.

Таким чином, критерії, які ми виділили у ході нашого дослідження та їх показники дають можливість визначити три рівні, за якими здійснювалася оцінка мистецьких знань учнів. У відповідності до зазначеного, детальна змістова характеристика кожного з рівнів (низький - частково репродуктивний, середній - продуктивно-інформаційний та високий - знаннево-тезаурусний) сформованості мистецьких знань має наступний вигляд:

Знаннево-тезаурусний рівень виявляється у ґрунтовності та системності мистецьких знань. В учнів цього рівня яскраво виражені та сформовані уміння сприймати, порівнювати, узагальнювати мистецькі твори та явища. Цей рівень визначається емоційно-ціннісним ставленням до мистецтва, високою активністю учнів до засвоєння нової інформації та її обробки. Продуктивно-інформаційний – рівень характеризується позитивним, але вибіркоким ставленням до мистецтва; частковим інтересом до найкращих взірців багатовікової мистецької спадщини та захопленістю її інформаційними відомостями. Учні не вважають за необхідне прагнути до високого рівня мистецьких знань, розповсюджене

вибіркове емоційно-ціннісне відношення то того чи іншого твору мистецтва, явища чи самого творця. Поняття та терміни, опановані за обсягом програмового матеріалу учнями застосовуються на уроках частково, тобто мистецька інформація засвоюється школярами частково та вибірково. У свою чергу, частково репродуктивний - представлений недостатнім рівнем мистецьких знань. Він характеризується: безсистемністю, фрагментарністю, еkleктичністю знань; низьким рівнем інтересу як до окремих мистецьких творів, персоналій, явищ, так і до мистецтва загалом; поганою орієнтацією у термінологічній сфері знань, і не спроможністю застосовувати поняття та терміни у відповідний момент на інтегрованих уроках музики.

Отже, діагностика рівнів сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів зумовлює розробку методики їх формування, що становить перспективи для подальшого дослідження.

Література

1. Гофрон А. Філософські засади сучасних європейських освітніх концепцій: автореф. дис... д-ра філ. наук : 09.00.10. – К., 2005. – С. 15-16
2. Драченко В.В. Виховання морально-ціннісних орієнтацій підлітків на творах світової художньої культури // Проблеми виховання. – С. 92
3. Калашник М. П. Музичний тезаурус композитора: аспекти вивчення : монографія / М.П.Калашник. – 2010. – 251 с. Режим доступу. – 94.158.144.72/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:179779/
4. Луков А.В. Фрактальность тезаурусов "Знание. Понимание. Умение" / 2008 / №9 2008 – Комплексные исследования: тезаурусный анализ мировой культуры
5. Масол Л.М. Теоретико-методологічні засади інтегрованого навчання мистецтва. Режим доступу - <http://refdb.ru/look/3377390-pall.html>
6. Неволин И.Ф., Позина М.Б. Тезаурус – как показатель компетентности личности // Вестник практической психологии и образования. 2010. №2(23). – С. 69-73
7. Сипченко О. До проблем формування духовних цінностей старшокласників. Гуманізація навчально-виховного процесу. Загальна школа. – Вип. LVIII. – Слов'янськ, 2011. – С.187-194

References

1. Hofron A. Filosofski zasady suchasnykh yevropeiskykh osvritnikh kontseptsii: avtoref. dys... d-ra fil. nauk : 09.00.10. – K., 2005. – S. 15-16
2. Drachenko V.V. Vykhovannia moralno-tsinnisnykh oriientatsii pidlitkiv na tvorakh svitovoi khudozhnoi kultury // Problemy vykhovannia. – S. 92
3. Kalashnyk M. P. Muzychnyi tezaurus kompozytora: aspekty vyvchennia : monohrafiia / M.P.Kalashnyk. – 2010. – 251s. Rezhym dostupu. - 94.158.144.72/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:179779/
4. Lukov A.V. Fraktalnost tezaurusov "Znanye. Ponymanye. Umenye" / 2008 / №9 2008 – Kompleksnye issledovaniya: tezaurusnyi analiz myrovoi kultury
5. Masol L.M. Teoretyko-metodolohichni zasady intehrovanoho navchannia mystetstva. Rezhym dostupu - <http://refdb.ru/look/3377390-pall.html>
6. Nevolyn Y.F., Pozyna M.B. Tezaurus – kak pokazatel kompetentnosti lichnosti // Vestnyk praktycheskoi psykholohii i obrazovaniia. 2010. №2(23). – С. 69-73
7. Sypchenko O. Do problem formuvannia dukhovnykh tsinnosteii starshoklasnykiv. Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu. Zahalna shkola. –Vyp. LVIII. – Sloviansk, 2011. – S. 187-194

На основании теоретической проработки и анализа научных исследований по художественному знанию в статье рассмотрены диагностический инструментарий констатирующего эксперимента, разработаны и обоснованы критерии знаний и их показатели. Освещена содержательная характеристика уровней сформированности художественных знаний учащихся 7-8 классов. Представлены результаты

констатирующего эксперимента, который проводился в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: диагностика, критерии, показатели, констатирующий эксперимент.

Based on the theoretical study and analysis of research knowledge in the art article reviews diagnostic tools of experiment, developed criteria and proved their skills and performance. Deals with the semantic description of levels of artistic knowledge of 7-8 classes. We given the results of experiment of a study conducted in secondary schools.

Keywords: diagnostic tools, criteria, indicators, ascertaining experiment.